

DUGO PUTOVANJE U TABANU

Ćerka budimskog trgovca Hadži Petra Putnika, Milica, od ranog detinjstva, kada je zapevala njena utroba, nije napustila pradedovsku avliju u budimskom Tabanu.

(U petoj godini uzburkala joj se koštana srž, desno rame pomerilo se deset centimetara, šumovi u njoj veoma su opštili, obavijao ju je обруč teške pometnje i pomislila je da je od stakla i da će se svakog trenutka rasprsnuti.

U datom trenu, ugledala je tamno lice, vrisnula je, osetila da se guši; sva čula postajala su joj hladnija i ona paučnasta i prozirna, sa velikim podočnjacima ispod zelenih očiju i spletom vena na čelu i obrazima, svila se ocu u zagrljaj. Još istog popodneva, uverena da je odevena u staklo, odbila je da izađe na sokak ispred kuće na uobičajenu popodnevnu igru budimske dece, već je lagano otišla u sobu i legla na krevet u posteljinu od damasta.)

Dve godine devojčica nije izašla iz kreveta. Gruba tkanina straha bila je svuda oko nje. Sve vreme, kad usni, sanjala je da je lakša od nenapisanog, da joj jezik ima poseban otisak i da zemljotres u njoj učestalo trepće, a ona se raspada u milione šarenih staklića koje lete dalekom, nepoznatom i plavom hladnoćom. Posle takvih snova devojčica je drhtala; majka Persida privijala ju je uza se, šaptala da su snovi laža, da se iz njih vratila kući i da je njena soba mirna, mirnija od leka u njenoj čaši.

I da se ne plaši; svet je harmoničan i pokretljiv i ljudi klize njime poput vetra, mesečine ili trake sunca na dunavskoj vodi. U njemu je sve lako; ljudi, životinje, kuće i njene lutke ne mogu se tek tako rasprsnuti.

Hadži Petar dovodio je najbolje lekare u kuću. Nije žalio dukata da mu izleče ćerku. Svakakve lekarije pila je devojčica. Neke što su ličile na masni pljusak, neke gorke poput saznanja, pa one slatke kao dinja. Milica je gledale nepoznate ljude kako prilaze postelji, uplašene brkove oca i ramena tih osoba što se podižu u vazduh, kao da će odlepršati, dok su je posmatrali vodnjikavim očima u kojima je počivalo čuđenje, strah ili nešto što se nije lako moglo prepoznati, ali bi se moglo opisati kao najzabačenije mesto i svetlosti i tmine.

Majka Persida, krišom od muža, kada je on na putu, zvala je u kuću vračare. Crnopute žene, sa razmakom između zuba, ulazile su bučno u avliju donoseći u devojčinu sobu komade prдавnog sveta pomešane sa komadima stare sreće i savršenom jezom senovitosti. Nad njom su, poput preplanulih priviđenja, izvodile svoje obrede mumlajući zaboravljene reči i skriveno pamćenje, tražeći od nje da postane hodač opasan bedemima, sa svakodnevnim, običnim rukama i nogama...

I vetar dovoljan sebi...

Sve one, od devojčicine majke, uzimale su dukate, odeću i hranu i obećavale da će se ćerka za nekoliko nedelja ili meseci podići iz postelje i sesti na ljuljašku okačenu u avliji o stari brest. Na putu od kućnih vrata do avlijske kapije sejale su svoje raskalašne ispljuvke

po zemlji, travi i cveću podrigujući sopstvene vreline i zadah što je pomno pamtio svaki san i svaki zaboravljeni svet što tumara.

Posle dve godine, kada su otac i majka već izgubili nadu, u jednom proletnjem danu kada su ljudi, životinje, stvari i kuće bili lakši od jave što je pritiskala svet, devojčica je ustala i lagano odšetala do starog bresta (koji je u međuvremenu još porastao) i ljuljaške na njemu (koja nije rasla, ali je dobila prve bore).

Prozirna i paučinasta Milica sela je na ljuljašku i zaljuljala se prolazeći trakom sunčeve svetlosti sa blistavom šarom na sebi što je sekla avliju.

„U hodaču uvek ima puteva“, pomislio je obradovan njen otac Hadži Petar, sedeći na basamacima kuće. „Lekarije su pomogle i božja zraka što daje plamen života bićima i bilju!“

„Moju Milicu stigla je glad za suncem“, rekla je poluglasno majka Persida drhteći u „gonku“ velike kuće. „Neka od žena ju je podigla, ali ne znam koja. I ona božja svetlost u trunu što bunca i razlučuje u njemu dobro od zla, mir od nemira, plavo nebo od tame!“

(Sedma godina Miličinog života i njen izlazak na ljuljašku okačenu o stari brest podu-dario se sa godinom 1848. nepristojno ukrašenom Revolucijom, ljudskim pometnjama i neutešnom ošamućenošću masa.

Ta godina, kao i ona sledeća, bile su godine kada su persone nosile uzdrmanu odeću, kada su lutke lutale svetom i kada je sijalo jako sunce-nesanica!)

Mala Milica u te dve godine šetala je avlijom, normalno jela i spavala, ljuljala se na lju-ljašci, mirisala cveće zasađeno u bašti i milovala gustu dlaku mačića. U više navrata prilazi-la je zidu i visokoj kapiji što je njihov dom razdvajala od ulice i više puta vraćala se u dno avlije uplašena hukom koji je dolazio sa druge strane zida, škrgutanjem zuba, ljudskim jaucima i vikom, i šumom prašine što se javlja samo onda kada u nju padaju krv i suze.

Dve godine provodila je devojčica u kutku avlije, najudaljenijem od ulice, ukrašenom muškatlama, lepom katom i ladoležom, i onim drvetom što cvili na svaki ljudski huk ili lar-mu i stresa se na ljudski povik. Dve godine drvo je stalno cvilelo i Milica je sedela u njego-vom hladu, koji je takođe cvilio, ranjiv od drveta što ga je stvorio.

Devojčica je slušala taj zvuk, između dva jauka drveta spuštala se u dubine što su ko-pane između njih i viđala sebe i rađanje tuđe, nepoznate boli što joj se skrivala u ramenu, zglobu ili bešici. Rupe u vazduhu nisu bile česte i posle njihovog slušanja Milica je ponovo padala u postelju od damasta iz koje nije izlazila nedelju dana. I onda kada bi ustala prilazi-la bi zidu i avlijskoj kapiji i brzo bežala od njih opsednuta izduženim hukom svetline i njenim mislima u kojima nema vetra.

Milica Putnik, od te 1848. godine povukla se u kutiju ćutanja. Ponekad bi oblačila skrom-nu odeću za šunjanje, dolazila ne dalje od starog bresta i tu se čistila samoćom. Dve mla-đe sestre i brat igrali su se dalje od nje, u kutku avlije, i ona ih je gledala kao iz velike daljine iz koje se ne razlikuju snovi i nesanica.

Njeni roditelji, Hadži Petar i Persida, posmatrali su je iz „gonka“ kuće (kao i nejakog vazduh oko nje). Milica je živela pod suncem, pod uznemirenim letima; potom su dolazile jeseni sa kišama koje iznenađuju dunavske sirene, pa zime sa plačem dece po padu iz sanki, i opet proleća sa uglom svetlosti što pokreće let.

Smenjivala su se godišnja doba, ali Milica nije starila; i dalje su na njoj blistale prozirne i nepouzdanе senke, na obrazima lebdelo je dečje ushićenje sramom, pogled joj je imao sekundu sna u zoru. Nikada se Milica nije oznojila niti je znala mesto u telu gde spava znoj. U leto i s proleća volela je da doručkuje na mostu iznad potoka koji je u avliji napravio otac, a zimi je odlazila do drveta što cvili i krala mu sneg.

Godine su prolazile. Neke od njih bile su sumanuta mladost, neke požar rađanja, pa crna kiša čekanja; neke godine bile su učenje o ruži i bagremovima. Milićini majka i otac, Hadži Petar i Persida, starili su i sve manje su im se događale reči. Njihovi uzdasi prelazili su daljine i šušтали poput pera na zamišljenoj ptici. Čerka im se nije prosula kao slomljena čaša ili prsnula poput prozora na oluji, ali nikada više nije napustila avliju, ni u bešumnom letu niti bučno poput ptice koja ne podnosi gnezdo. Samo bi lagano šetala puteljkom od starog bresta do drveta što cvili da bi potom neprimetno šmugnula u krevet. I stalno je odbijala slobodu da ode u svet. Hadži Petar i Persida na ovo čudo već su bili svikli. Vreme je Hadži Petru zaledilo prst na čelu i on ga više nije primećivao. Godine su uselile vlagu u pogurenu figuru majke, ali ona nije više razgovarala u noćima sa svojim izmišljenim zvezdama rođenim na nebu ili na vodi ne tražeći odgovor od pustinje u kojoj se ništa ne vidi. Hadži Petar i Persida stali su u svoj red što čeka sve ljude, izašli pred Boga čekajući njegov prst da ih pozove. I otišli su skoro zajedno, u dvadeset dana, kada je prohodao njihov dugo čekani put ka Nebu.

Milica je ostala da živi u kući sa bratom i njegovom porodicom, ženom i troje dece. Obe sestre rano su se udale, došli su prosci po njih, jabuka je bacana preko kuće, brojani su dukati namenjeni za miraz. Sestre su u avliju retko svraćale, rodile su decu, služile muževe i nisu tragale za trenom u kojem nastaje vetar.

Dva puta, posle te 1848. godine, Milica je prilazila zidu i slušala tišinu. Zabeleženo je u kućnoj hronici da su to su bile godine 1870. i 1892. Sa one strane zida igrao je natrpani teatar, ali bešumno, ustajalo, i jedino su šuštale senke kada bi se dodirivale. Tišina sa druge strane zida bolela je toliko jako da je Milica rukama zatvarala uši. U tišini, čuli su se samo, oko podne, zvuci fenjerâ što su se sudarali u rukama prolaznika.

Milićin brat, Mihajlo, brinuo je o sestri onako kako je video od oca i majke. Trudio se da bude neprimetan.

(Da prođe pored nje kao senka ili kao krilo ptice. Da zamisli drugu žeđ dok je gleda. Da ne vidi naježenu stvarnost i tugu sa više tegobnih pitanja. Da uvek pita zube pre nego što izgovori reč. I nekako da vidi njenu sreću; njenu brigu o godišnjim dobima, potom tren kad Milica izmišlja sumrak ili kad oseća svoju sobu koja trepti.)

Mihajlo je bio mudar i smiren čovek, kao i svi Putnici. Video je svoj trk godina i sestru što ima prozirne, dečje oči. Znao je da Milica sunča svoj drugi svet i da se tome raduje, da šeta po sebi i da u njoj drhte ostrva što pamte nešto drugo od onog običnog pamćenja u njemu. Mihajlo je često išao na put, kao i njegov otac, i puštao je drumove da mu sastavljaju telo. Pratio je svoje plitke istine posejane u danu, robu koju je kupovao i prodavao, novac koji je slagao u džep ili uplaćivao u peštanskoj banci i nije toliko mislio na ženu i decu, koliko na Milicu. Da je neko od ukućana ne povredi u njegovom odsustvu, da joj ne uđe u senku, u neku još u njoj nerođenu groznicu. Taj hleb dužnosti prema sestri, kojem su ga

zavetovali roditelji, uznemiravao ga je kada nije bio kod kuće. Ali kada bi se vratio, shvatao je da je tu brigu tovario na sebe unapred, kao kad zamišljaš da podižeš velik, nepodnošljiv teret. Posle putovanja po Krakovu, Nirnbergu, Trstu ili Brašovu, shvatao je da Milica i dalje nežno leži na svojoj tišini, da je u njenom bunaru svetlo i prozirno i da mirno stražari kod puža ispod drveta što cvili.

Godina 1914. ušla je u kuću Mihajla Putnika. Došla je kao i sve godine nezvana i болоvala je od manjka skrušenosti. Oba Mihajlova sina obukla su uniforme i otišla u rat. Drvo što cvili tog leta je počelo da se suši, kao i hlad koji je pravilo. Oluja što je naišla prelomila je stablo starog bresta i u njega se moglo ući kao u kuću. Avlijom Putnika jedne noći, na metar od zemlje, prošetala je plava zvezda kao po svom dvorištu.

Mihajlo je tog leta bio uznemiren. Pisma su stizala od sinova, okraćala od vojne cenzure, vreme je sporo prolazilo njegovim portretom u ogledalu, snaje u kući nisu sušile suze. U avliju ulazile su senke, pa izlazile iz nje, kako im se prohte. Usamljeni oblak pojavio se nad kućom i prosuo kišu samo po njoj i nigde drugo. Onda, potkraj leta, došla je vojna objava da je stariji sin Petar poginuo negde u Galiciji i da je pokopan u šumi koja se retko viđa. Mihajlu se tada sparušila koža misli, obuzeo ga je porok nespavanja, polje čireva prosulo mu se po telu i on je u sobi noću teško uzdisao, a danju su mu uzdasi šetali po avliji.

Ubrzo, po toj vesti, krenula je Milica ka avlijskoj kapiju i zidu. To je bilo jesenje jutro na koje kuca požar poslednjeg letnjeg sunca i kada zora izujedana od hladnoće toplinom leći rane na nežnoj i prozirnoj trepavici. Tek izašla iz postelje od damasta, obučena u odeću za šunjanje, Milica je zastala kod starog bresta i potom zakoračila u njegovo raspuklo stablo. Iz stabla, potom, čuli su se zvuci kao kad raste temperatura vode, ili pucketa tvar, ili kao kad prasjaj treperi u struni.

„To Milica peva“, pomislio je Mihajlo nalakćen na pendžer sobe povlaćeci dimove iz lule.

Sunce se uvlačilo u avliju. Po njoj se ocrtavala neuredna stvarnost i misli prašine. Milica je šaputala u stablu, umirivala drvo, lažima popravljala otkrivenu tajnu. Potom je izašla iz njega. U avliji je još disala rosa i promukla neverica na brku Mihajla Putnika. Ne nebu iznad kuće sunce nije dalo jednom oblaku da živi.

Milica je lagano pomerala svoju zastakljenu dušu ka avlijskom zidu i kapiji. Mihajlo je strepeo. Činilo mu se kao da joj se nazire jezgro misli i da se sada prvi put znoji. Nije gledala pravo, niti ispred sebe, više u stranu i pogled joj je pravio ranice na koži. Mihajlo je otvorio vrata kuće i stao na prag. Pre dvadeset i dve godine gledao je sestrino putovanje do kapije i zida. I još dvadeset i dve godine ranije kao dete. Izgledalo je kao da mu je vreme pojelo sećanje na te događaje, ali sada su se ti događaji ponavljali. Osećao je jezu poput plivača na kojem sleće nepoznata i turobna ptica.

Sestra je prišla zidu i kapiji. S one strane zida čula je urlike kao kada se ljudske groznice bore prsa u prsa. Napolju je vladao opšti metež. Trčanje, pa dahtanje ljudi, eksplozije, potmula tutnjava, trenje kože o kožu kao kad se životinje zbijaju u krdo. Potom udarci gromova, šuštanje poput vode što se kreće sa naporom, pa onda sve brže. Zatim vrisak primitivne materije, i kratko krotko disanje.

Milica je desnom rukom uhvatila kvaku na avlijskoj kapiji. „Ne! Milice! Ne!“, povikao je Mihajlo, ali kao da mu je tada neka nevidljiva ruka sakrila kamen u stomak. Zaječala je reza na kapiji. U tri čvrsta, duga skoka Mihajlo se našao kod avlijskih vrata.

Milica je trčala niz kaldrmisanu ulicu. Prošla je pored vojnika u plavoj uniformi, prostitutke sa lepezom, klovna u uskom žutom sakou i širokim pantalonama; gluvonemog violiniste čija je senka crtala obris bolnice u prašini.

Ulicom je vejao sneg.

Pun, moćan mesec probijao se kroz pukotine između pahuljica.